

Operation "Bøllebank" - danske kampvogne i krig

af Ole Kjeld Hansen, BA i Statskundskab og BA i Historie

HOK-IO

INTERNT

096

2013/010939 940399 1997-01-01

Introduktion

Den 1. og 2. maj 1994 kunne de danske aviser bringe en ganske usædvanlig nyhed. Flere danske kampvogne udstationeret i Bosnien som en del af den internationale FN-styrke, havde om aftenen den 29. april været i voldsom kamp med bosniske serbere.

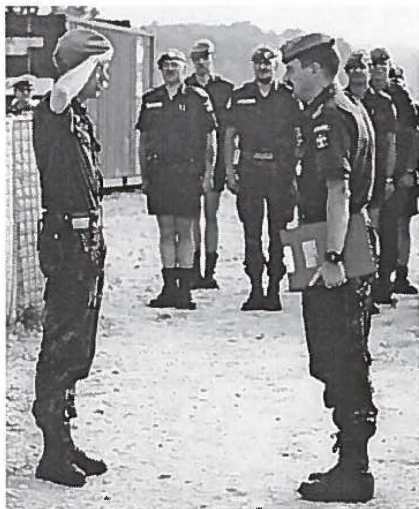
Episoden fik både national og international opmærksomhed da dette var første gang FN-styrkerne på Balkan (og i det hele taget) havde anvendt en så massiv ildkraft som svar på angreb på dets personel. Samtidig var det også første gang i nyere tid, at det danske militær deltog i noget, der kan beskrives som egentlig krig.

Siden er denne episode blevet kendt under navnet "Operation Bøllebank", og er et ofte anvendt symbol på dét danske militær, der i de senere år er blevet mere internationaliseret og som har været engageret i stadig mere "skarpe" militære operationer rundt omkring i verden. Derfor er der gode grunde til at kigge nærmere på dette nye stykke danske militærhistorie, og følgende artikel er et nyt forsøg på igennem et kildemateriale hovedsagligt bestående af avisartikler, at give en forholdsvis kortfattet oversigt over selve hændelsen og dens betydning.

Danske soldater i Bosnien

Det danske engagement i Bosnien var en del af en større FN-ledet international styrke kaldet UNPROFOR (United Nations Protection Force). Siden 1991 forsøgte den i Kroatien (og fra 1992 i Bosnien) at lindre de humanitære konsekvenser af løsrivelseskrigene efter Jugoslaviens opløsning og at hindre konflikterne i at sprede sig yderligere.

I efteråret 1993 besluttede Folketinget - i lyset af de stadig mere uhyggelige historier fra Bosnien om overgreb på civile og manglende respekt for FN og nødhjælps organisationernes arbejde - at forstærke det allerede betydelige danske bidrag med en kampvogneskadron og dets støtteenheder.

Morgenappel i Camp Gønge (foto: FOV)

Bidragets karakter ramlede ind i nogen modstand indenfor FN-systemet og fra de stridende parter, men efter en besværlig og bureaukratisk transport til missionsområdet indgik panserstyrkerne fra februar 1994 i den nordiske brigade NORDBAT 2's aktiviteter i området omkring Tuzla nord for Sarajevo i det borgerkrigshærgede Bosnien.

Panser og personer – en profil

I april 1994 var den udsendte kampvogneskadron bemandet med soldater fra Jydske Dragonregiment i Holstebro, der for manges vedkommende kendte hinanden særdeles godt fra de besætninger de var vant til at arbejde i hjemme fra. En eskadron består af i alt 10 kampvogne, fordelt på tre delinger á 3 enheder samt en såkaldt "chefpanser" reserveret til eskadronens chef.

Denne chef var i foråret '94 major Carsten Rasmussen – beskrevet som "en lille besindig mand med et sirligt overskæg". De øvrige 3 delinger blev ledet af Claus Andresen (1. deling), Erik Kirk (2. deling) og H.L. Christensen (3. deling). Udsendelsen af de danske kampvogne fulgtes naturligvis af en række støtteenheder med ansvar for vedligeholdelse og det mere administrative arbejde (tilsammen i alt ca. 125 mand).

Eskadronen gik under betegnelsen DANSQN (Danish Tank Squadron) og indgik som sagt som en del af den fællesnordiske bataljon NORDBAT 2, der i starten af 1994 fik den danske oberstløjtnant Lars R. Møller som næstkommanderende.

De kampvogne, soldaterne var udsendt med, var af typen Leopard 1A5, en netop opgraderet version af de vogne, der havde været i dansk tjeneste helt tilbage siden slutningen af 1970'erne.

4-mandsbesætningen (kampvognskører, kampvognshjælper, kampvognsskytte og kampvognskommandør) kunne nyde godt af bl.a. en modernisering af kampvognens evne til at kæmpe i mørke ved at nye termiske sigtemidler muliggjorde præcis lokaliserings af potentielle fjender på lange afstande i komplet mørke. Desuden var stort set al indmaden i tårnet taget ud for at gøre plads til et computerstyret ildledelses anlæg, der kunne assistere kampvognsbesætningen med at udregne endda store afstande ved hjælp af en laserstråle.

Derudover blev leopardens stabiliseringsanlæg væsentlig forbedret hvilket resulterede i en større mulighed for at køre i ujævnt terræn samtidig med at der affyres skud mod mål. Tilsammen gav disse forbedringer dels en større træfsikkerhed, dels en evne til at skyde længere og mere præcist - elementer, der skulle vise sig meget essentielle da kampvognene senere blev testet i kamp.

Dansk Leopard 1A5 i Bosnien (billede lånt med tilladelse fra www.haalanden.info/)

Optakten

NATO-luftangreb og gidseltagning af FN-soldater havde i starten af april måned resulteret i en stigende spænding mellem UNPROFOR og den bosnisk-serbiske hær. Også DANSQN havde allerede 4. april været i kamp med bosnisk-serbiske styrker, hvilket resulterede i tab på bosnisk-serbisk side.

De danske kampvogne havde i den første tid ellers generelt afstedkommet den opfattelse blandt soldaterne i området, at de havde stor dæmpende effekt på de stridendes parters lyst til at chikanere dem. I det hele taget hørte beskydning efterhånden næsten til dagligdagen for NORDBAT 2's kompagnier omkring Tuzla samt de forskellige observationsposter i området.

igen og dække tilbagetrækningen - en ordre kampvognene efterkom ved kontinuerligt at affyre en stor mængde granater mod fjendens stillinger i ca. 15 minutter. Møllers gruppe nåede Saraci uskadte netop som skytten Jacob i 2. delings 2. vogn affyrede en granat, der skabte en stor eksplosion ved dens nedslag.

Ca. kl. 01.00 blev den sidste kampvogn trukket ud af Saraci, og alle - på nær de to vogne ved "Tango 2", der blev dér i flere dage - nåede sikkert tilbage. Carsten Rasmussens opsummerer den umiddelbare følelse af lettelse ved hjemkomsten til Camp Gønge: "Glæden over, at vi kom levende tilbage, var langt langt større end bekymringen over, at vi havde slået nogle ihjel".

Dansk Leopard i Tuzla lufthavn

"Musen åd katten" - Efter kampen

Og de danske kampvogne havde slået ihjel. I alt affyrede de danske kampvogne 72 105 millimeter granater under de cirka små to timer træfningen varede; 44 brisant, 9 fosfor og 19 panserskud. Det viste sig siden, at den før omtalte sidste danske granat havde ramt et ubeskyttet ammunitionsdepot med voldsomme eksplosioner - og sandsynligvis et større tabstal - til følge.

De bosniske-serbere angav kort tid efter træfningen deres tab til 9 mand. Andre kilder anslår dog, at omkring 150 serbiske soldater blev dræbt og et tilsvarende antal såret. Danskerne selv led ingen tab, om end Møller fik sig en "langdistancebarbering" af en granatsplint og en af kampvognene blev ramt af et skud.

Umiddelbart efter træfningen var der en udbredt bekymring for om episoden kunne bidrage til at eskalere angrebene på FN-styrkerne i Kroatien og Bosnien, specielt fra de bosniske-serberes side. "Ved at besvare serbernes ild ødelagde vi det tillidsforhold til den lokale befolkning, som vi i de forløbne måneder møjsommeligt havde bygget op", udtalte Møller kort efter til amerikanske journalister.

I månederne efter blev der da også fra FN's side lagt en række begrænsninger på de danske kampvognes aktivitet for at forhindre at de skulle være med til ufrivilligt at optrappe situationen yderligere. Men den 29. april blev det dog - som Møller formulerede det til en amerikansk journalist - musen, der åd katten.

Eftertid og betydning

"Bøllebank" er i eftertiden blevet anset som betydningsfuld af flere årsager. Der eksisterer f.eks. en opfattelse af at "det var den reelle begyndelse på en ny dansk forsvarspolitik hvor dansk militær fremover blev sendt ud i internationale opgaver med tungt militært udstyr og ordre om at slå robust igen, hvis de blev angrebet". Om det virkelig forholder sig sådan kan man nok godt diskutere. Men nu set på næsten 11 års afstand, så var "Bøllebank" første gang i mange år at danske soldater var i direkte kamp.

Det har dog senere vist sig på ingen måde at være sidste gang. I "Operation Amanda" den 26. oktober 1994 - også i Bosnien - deltog tre danske kampvogne, der affyrede 21 granatskud mod bosniske serbere nær Gradacac på fronten nord for Tuzla for at genbesætte en FN-observationspost. Nyere eksempler kunne

inkludere de danske F-16 fly i Afghanistan, der i efteråret 2003 vurderedes at have dræbt op imod 200 medlemmer af Taleban- og al-Qaeda.

Men at der den 29. april 1994 virkelig skete noget ganske usædvanligt står fast, og det noteredes da også hurtigt i de danske avisers omtale og lederspalter. Her bredte der sig en vis stolthed og tilfredshed over at de danske soldater havde handlet så resolut og viljestærkt i en situation hvor de var under angreb og som kunne have kostet dem mange menneskeliv.

Politologen Ole Wæver observerede: "The jingoistic tone of the reporting as well as statements by the Minister of Defence and other politicians indicated a pride of the Danes finally exhibiting a bit of macho behaviour after months of humiliation by the Serbs. Danes seemed little concerned by the fact that our soldiers were using armed force, rather proud of it".

Det historiske perspektiv spillede en vigtig rolle her. Danmark vandt med "Bøllebank" et af de største militære slag i den danske hærs historie siden i hvertfald anden verdenskrig, og hændelsen indskrives derfor sig selv som en milepæl i dansk militærhistorie. Det gav samtidig genlyd verden over og (gen)skabte til en vis grad respekten for forsvaret, bla. er det blevet sagt, at "Operation Bøllebank gav os kredit, der hang jo bagefter fotos af vores kampvogne ovre i Pentagon".

Hjemme internt i forsvaret har episoden fået en lignende status, sine steder omgivet af en næsten mytologisk aura. Opfattelsen af la "de danske soldater, der deltog i Bøllebank, har frelst tusindvis af mennesker ved Tuzla, hævet nationens anseelse og skabt nye normer for væbnet indsats under FN" har spillet en rolle for den hjemlige befolknings mere positive opfattelse af forsvaret, dets soldater og arbejde.

Men alle disse lovord til trods, så har de involverede ikke modtaget f.eks. taperhedsmedaljer. Forsvaret tog helt tilbage i 1997 stilling til sagen, men kom frem til at "indsatsen ikke vurderes at indeholde en sådan grad af særlig tapper indsats, der bør berettige til nævnte udmærkelse". Året efter blev Møller og Kirk dog hædret med Ebbe Muncks Hæderspris og ros fra Dronningen for at have "det ansvar, den dømmekraft og den vilje til handling, som de danske soldater udviste i en meget kritisk situation".

Centralt i mange folks opfattelse af historien om "Bøllebank" står sikkert "Obersten" – Lars R. Møller. I kraft af sin rolle under træfningen og hans efterfølgende udtalelser og virke, er han vel det tætteste Danmark i mange år er kommet en krigshelt, måske den første siden major Anders Lassen, der kæmpede som kommandosoldat på britisk side under 2. verdenskrig.

Denne artikel håber alligevel at have fremhævet nogle få af de ca. 30 andre soldater, der havde en vigtig rolle i "Operation Bøllebank". De dramatiske handlinger, der udspilledes den 29. april 1994 gav det danske samfund en gruppe egentlige krigsveteraner og en forsmag på at militærets kampe i fremtiden ville komme til at foregå langt væk fra Dannevirke og Dybbøl.

Noter:

[Læs mere](#)

våbensystemer, der kunne ramme i mørke.

Møller erindrings: "Det første missil ramte mellem de to bagerste vogne i første deling, missil nummer to ramte den blå fabrik, som jeg befandt mig i læ af, og eksploderede, så murbrokker og andet godt regnede hen over vognen". Det tredje missil havde kurs direkte mod bagerste vogn i 1. deling, men føreren nåede at stoppe hårdt op således at det slog ned i vejen og eksploderede umiddelbart foran kampvognen.

Tanker om at det nu er det slut og at de må skyde igen, farer igennem kampvognsføreren Lille-Andres' hoved. Han ser at vejen bagude er spærret af et køretøj og i mørket er det svært at orientere sig. Alt hvad der kan ses tydeligt er de mange lysglimt fra fjendens beskydning med maskinkanoner og panserværnskanon mod de danske kampvogne. Han anmoder på dette tidspunkt om luftstøtte, men den bliver afvist.

I mellemtiden var 1. delings to forreste vogne fortsat op af svinget mod "Tango 2", så det var udelukkende 3. vogn i 1. deling (Lille-Andres), chefpanseren og Møllers vogn, der nu holdt stille på et meget udsat stykke vej. Hurtigt anbragte de 3 køretøjer sig i relativ dækning bag bygninger, mens kraftig mortér- og artilleriild regnede kontinuerligt ned over området.

Dansk Leopard i Bosnien (foto: FOV)

Eskadronchef Carsten Rasmussen var ikke i ét sekund i tvivl om, at de danske kampvogne var nødt til at svare igen hvis de skulle overleve denne aften. Han fortæller: "Da vi blev beskudt med panserværnsmissiler, tænkte jeg: "Nu kan det være nok", og beordrede kampvognene til at beskyde missilstillingen". Tilsyneladende på samme tidspunkt vurderer Møller situationen og når til samme resultat.

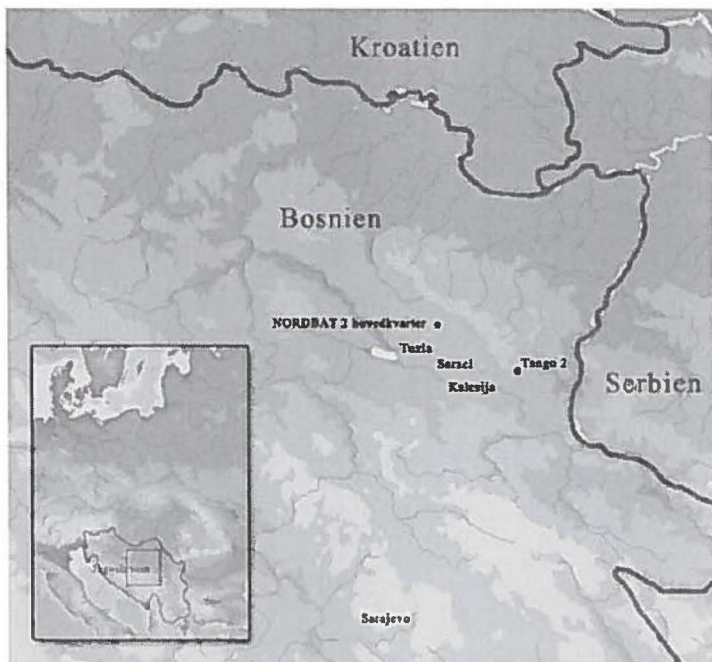
Han giver ordren til Carsten og 2. deling oppe i Saraci: "Nedkæmp panserværnsstillingerne". Det står dermed ikke helt klart om Carsten reelt – og helt legitimt som rent selvforsvar – allerede var kommet Møller i forkøbet ved at åbne ild, eller om Carsten bare fulgte oberstløjtnantens ordre og simpelthen videregav den. Uanset, der blev nu afgivet koncentreret ild mod fjenden, og Erik Kirks 2. deling i Saraci nedkæmpede på stor afstand de bunkers som havde affyret panserværnsvåbene, men ilden viste sig at fortsætte fra andre stillinger.

Mens under beskydning afgav Møller og co. i Kalesija ild mod stillingerne rundt omkring på bjerget Vis ("Sukkertoppen"), og samtidig var det lykkedes de to vogne fra 1. deling (der nåede svinget) at kæmpe sig videre helt frem til den svenske observationspost. Delingsfører oversergent Claus Andresen befinder sig under ild fra Zvornik-brigaden, men besvarer den, og de to kampvogne finder efterfølgende deres positioner ved "Tango 2" i tilfælde af fornyet beskydning. Nede i Kalesija aftager ilden på dette tidspunkt noget.

Møller husker: "Det lykkes os så at få to kampvogne op til observationsposten, og så holder de op med at skyde". Rasmussen og Møller aftaler at vente lidt før de begynder at trække sig ud ad byen tilbage mod Saraci og 2. deling. De var dårligt nået ud af byen før stillingerne rundt omkring "Sukkertoppen" med fornyet kraft igen åbnede voldsom ild imod dem.

Møller tænkte: "Nu kunne det f... være nok". 2. deling blev beordret til at skyde

Bl.a. var den FN-sikrede lufthavn i Tuzla udsat for adskillige artilleriangreb på kort tid, og for at kunne iværksætte en fornuftig indsats imod fremtidige angreb på lufthavnen planlagde NORDBAT 2 den 16. april hvorledes DANSQK kunne anvendes. Denne stående plan blev kaldt "Bøllebank", og blev iværksat flere gange de næste dage, men dog ikke med så dramatiske konsekvenser som det senere skulle blive tilfældet.

Kort over Eks-jugoslavien og Bosnien

29. april 1994

Den 29. april bød på sin portion af rutineprægede gøremål. Lige indtil "Tango 2" - en svensk-bemandet observationspost med 7 observatører ved byen Kalesija nordøst for Sarajevo lige på grænsen til Serbien - om aftenen ved 22-tiden over radioen sendte meldinger om at den blev beskudt (for i alt 28. gang). De ønskede øjeblikkelig assistance.

Eskadronchef Carsten Rasmussen fortæller: "Vi blev bedt om at komme en svensk observationspost til undsætning uden for Tuzla, der blev beskudt med artilleri og panservåben. Den danske kampvognseskadron rykkede ud med syv Leopardkampvogne og en pansret mandskabsvogn".

Sammen med 1. og 2. deling (i alt syv kampvogne inkl. "chefpanseren") mødtes han med Møllers PMV (bæltetrasket pansret mandskabsvogn) ved landsbyen Saraci en times kørsel sydøst for Tuzla omkring 10 kilometer fra "Tango 2" for at koordinere indsatsen.

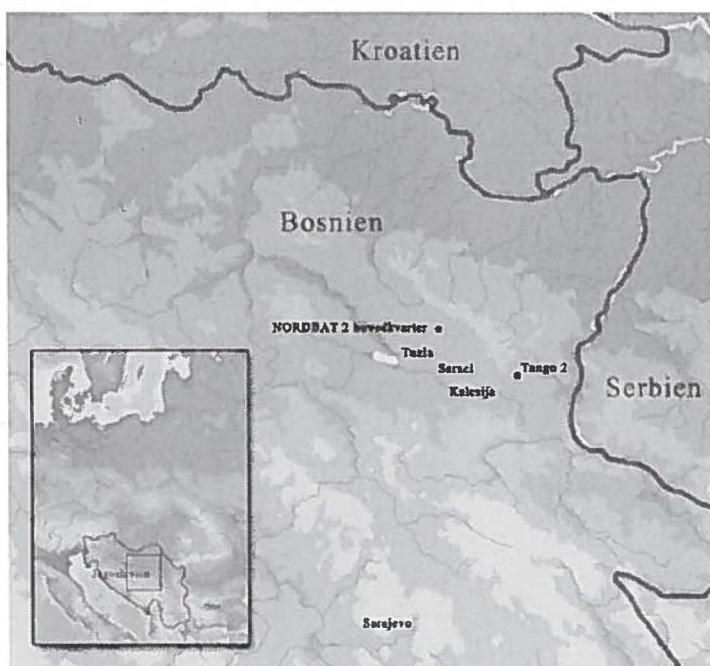
Møller erindrer: "Vi havde egentlig tænkt os bare at køre op med kampvognene, for så plejer de at holde op med at skyde".

Men kort efter alle vogne var ankommet til Saraci med tændte lys og blafrende flag, faldt en granat tæt på dem. Klokken var 23.15. Flere granater fulgte efter, og Møller gav straks ordren til at "chefpanseren" og Claus Andresens 1. deling sammen med hans PMV skulle sætte sig i hastig bevægelse mod "Tango 2".

Efter 15-20 minutter under stadig beskydning af den bosnisk-serbiske Sekovici-brigade nåede de landsbyen Kalesija tættere på observationsposten. Et skarpt sving tvang alle til at sænke farten, da 2. deling (der stadig befandt sig oppe i Saraci) pludselig meldte om indkommende panserværnsmissiler mod Møller, chefpanseren og 1. deling.

Møller oplever det som et "grimt baghold", da bosniske serbere fra camouflerede stillinger begyndte at beskyde kampvognene med anti-tankvåben, og det kom bag på de danske soldater, at deres angribere var udstyret med sådanne

senere skulle blive tilfældet.

Kort over Eks-jugoslavien og Bosnien

29. april 1994

Den 29. april bød på sin portion af rutineprægede gøremål. Lige indtil "Tango 2" - en svensk-bemandet observationspost med 7 observatører ved byen Kalesija nordøst for Sarajevo lige på grænsen til Serbien - om aftenen ved 22-tiden over radioen sendte meldinger om at den blev beskudt (for i alt 28. gang). De ønskede øjeblikkelig assistance.

Eskadronchef Carsten Rasmussen fortæller: "Vi blev bedt om at komme en svensk observationspost til undsætning uden for Tuzla, der blev beskudt med artilleri og panservåben. Den danske kampvognseskadron rykkede ud med syv Leopardkampvogne og en pansret mandskabsvogn".

Sammen med 1. og 2. deling (i alt syv kampvogne inkl. "chefpanseren") mødtes han med Møllers PMV (bæltetrasket pansret mandskabsvogn) ved landsbyen Saraci en times kørsel sydøst for Tuzla omkring 10 kilometer fra "Tango 2" for at koordinere indsatsen.

Møller erindrere: "Vi havde egentlig tænkt os bare at køre op med kampvognene, for så plejer de at holde op med at skyde".

Men kort efter alle vogne var ankommet til Saraci med tændte lys og blafrende flag, faldt en granat tæt på dem. Klokken var 23.15. Flere granater fulgte efter, og Møller gav straks ordren til at "chefpanseren" og Claus Andresens 1. deling sammen med hans PMV skulle sætte sig i hastig bevægelse mod "Tango 2".

Efter 15-20 minutter under stadig beskydning af den bosnisk-serbiske Sekovici-brigade nåede de landsbyen Kalesija tættere på observationsposten. Et skarpt sving tvang alle til at sænke farten, da 2. deling (der stadig befandt sig oppe i Saraci) pludselig meldte om indkommende panserværnsmissiler mod Møller, chefpanseren og 1. deling.

Møller oplever det som et "grimt baghold", da bosniske serbere fra camouflerede stillinger begyndte at beskyde kampvognene med anti-tankvåben, og det kom bag på de danske soldater, at deres angribere var udstyret med sådanne